

גפיים כדי להגיש על-ידי אל פיו את מה שנשבר ממנו או את מה שתלש מעצמו. חוקל כולנו כאשר מת.

אני זוכר שהיה זה זילברשטיין שטען הראשון כי רצוי יותר לשלוח את המצורעים אל האי בקבוצות, וכמובן לספק להם מזון ולדאוג גם לצרכיהם התרבותיים. חברה בריאה, כך אמר, נבחנת גם ביחסה ההומאני אל אבר חולה. לא נוכל לחבט בעיני עצמנו אם לא נדע שעשינו הכל כדי להנעים לאומללים את ריגעי חייהם האחרונים.

ביום שבו אמר זילברשטיין את הדברים הללו, ידעתי שגם הוא מצורע. לא רציתי לומר לו דבר, כדי לא לצער אותו. ידעתי גם את רגישותו הרבה לנושא ושיערת כי אם יידע שאכן זה מצבו, יירע לכולנו. שמרתי את הדבר בלבי, אך התחלתי להיזהר ממנו. לא הייתי צריך להיזהר הרבה. אני זוכר יום אחד. ישבנו שנינו בצהריים, שיחקנו שש"ב והעלינו זיכרונות, כרגיל.

אתה מתחיל להיראות כמו מצורע. אמר לי זילברשטיין בגיחוך.

איך נראה אחד שמתחיל להיראות כמו מצורע? שאלתי אותו.

הוא נראה כמו אחד שחושב שמי שאומר לו שהוא מתחיל להיראות כמו מצורע, הינו בעצמו מצורע. אמר זילברשטיין וגיחך שוב.

מדוע אתה מגחך? שאלתי אותו.

בגלל ההירורים שלי אני מגחך, אמר זילברשטיין. התירורים שלי מעלים בי גיחוך. קח, למשל, את עניין המצורעים. לנו, הצופים מהצד, נראה שהמצורע תולש את אוזנו ואוכל אותה, מפני שהוא חולה. לא עולה בדעתנו כלל שהוא אוכל את אוזנו פשוט מפני שהוא רעב. כמובן לא עולה בדעתנו שהוא אוכל את אוזנו כאקט של מחאה כנגד הצופים האדישים המתבוננים בו במשקפת בשלווה בשעה שהוא אוכל את אוזנו.

בוהיהרגע עבר הכרוז המתופף והסיח את דעת שנינו מחשיחה שניהלנו. הוא פסע בצעד אמיץ, התוף הגדול התפוח נישא על ביטנו והוא היה מתופף עליו בשתי ידיים שריריות. שמת לי לב שבאוזנו הימנית של המתופף, בהרת קטנה לבנה.

זילברשטיין מצורע, זעק המתופף והיכה בתוף, זילברשטיין מצורע, מצורע!

אחרי-כך באו ולקחו אותנו אל האי. שלחנו אליו מזון, תקליטים וספרים. הוא לא נגע במזון. ראינו אותו מתפורר לעינינו, תולש אבר אחר אבר מבשרו ואוכל אותו, ומשלה ואוכל אותה, מפני שהוא חולה. יכלנו לראות במישקפת בבירור כיצד הוא הולך וכלה, צוחק וכלה. עד אשר כלה. אחרי מותו התחלנו לשלוח את המצורעים רק בקבוצות.

אתה זוכר את המסיבה האחרונה בתל-אביב?

כן, אצל ברנשטיין. אני זוכר עוד את תהדר שלו ברחוב בוגרצ'וב. חדר שכור, קטן ודל, בעליית-גג. היינו באים אליו לפעמים לשתות תה וקוניאק ישראלי גרוע. ברנשטיין חלם על כתיבת רומן גדול בצורת טרילוגיה, שתתחיל בסבא המחפש את דרכו בשילהי המאה ה-17 באוקראינה ותסתיים בנכד המחפש את דרכו במחצית המאה העשרים בתל-אביב, עיר גדולה לאלוהים, מנוכרת ומנוכרת. ברור שבחדר קטן ושכור לא היו לו תנאים ליצירה.

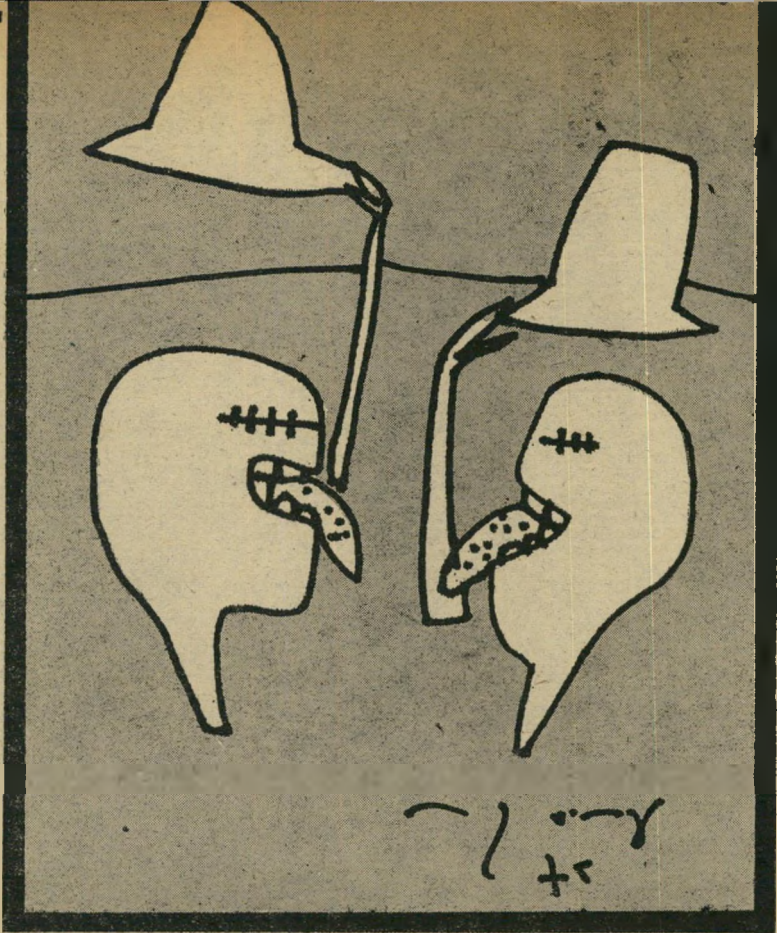
ברנשטיין נאלץ לשכן את עצמו לשם הטבת תנאיו, ועדיין אני זוכר את היום שבו עקר לדירה בת שני חדרים ברחוב פרישמן. הוא ניצל את אחד הפיחותים הרבים שהעלו את ערכם של ניכסידל-אידי, והחליט להשתמש בהודמנות, ולעקור. בדירה החדשה היו חדר אחד מיועד לאורחים, מיטבח קטן וחדר-עבודה מכוסה ספרים עד התיקרה. ממפתל רומא של גיבון ועד יוליסס של ג'ויס. מעין אי בודד קטן מיגיאטורי שבו חוות הכל, וכל מה שעליך לעשות הוא להסתגר בו עם לקח האנושות ולומר את אשר עם לבך.

אבל ברנשטיין התחיל להתאונן שרעש העיר מפריע לו. אין כמו שלוות הכפר, אמר, ורק שם, בשלוות הכפר, יכול היוצר להגיע לבדידות ולניחוק שהם הכרחיים למעשה היצירה. ברנשטיין הרגיש כאילו היה עוף, ציפור-שיר, נתון בתוך כלוב של זהב, וכולנו ראינו איך הוא מפרפר כדי להיחלץ מהכלוב הזה. הוא עבד ועבד כמו חמור כדי לקנות לו מעוין-קץ כסרי בצפת.

צפת הינה, כידוע, עיר המקובלים. שם היה משכים האר"י הקדוש עם תלמידיו אל חקל תפוחין, לשמוע את ציוץ ציפורי-הקדוש שאינו אלא גילגולם של מלאכים ושרפים. ממש כמו הלטהא, הויקית, עכבר-השדה והצפרדע המקרקרת. בין עינות המים החיים היו יודות שתיקותיו הכבדות של האר"י הקדוש על אוזני התלמידים המייחלים לקץ המים, המחפשים בין שורות הזוהר שאינו ניראות רמו קל כלשהו לגילגול המחילות, לפעמי משיח, לתחילת הגאולה.

אני זוכר את המסיבה האחרונה שלו. ברנשטיין קנה לו כמות נייר שתספיק כדי כתיבת טרילוגיה, חידוד עפרונות הרבה, ולמחרת בבוקר עמד לצאת אל מעונו הכסרי ולא לשוב ממנו עד שיסיים את כתיבת הטרילוגיה. באותו לילה נפלה תל-אביב. הייתה מסיבה לא-נורמלית, כרגיל, עם בדיחות לא-נורמליות, כרגיל. אימרות-כנף והשמעות, דיברייסום אחרונים מקובלים. כל אחד ניסה להזמין לריקוד את דורה בלום. ליבי יצא אחריה, אבל הקדימו אותי, כרגיל. רק כאן, במחנה, הצלחתי לאחר ימים רבים להגשים את משאת-נפשי ולשכב עימה, אבל בתנאים הרבה יותר עזובים, וכמובן ללא תוחלת.

חבקוק היה שם ודיבר, כרגיל, על החורבן. היתה לו רשימה ענפה של אגמים שהתייבשו, נהרות שוממים ללא אוויר וללא חיים, בתי-מידות הצופים אל נוף אכזבני של חורבות מנות-לנפול, וחורבות שכל מה שניתן לראות מתוכן הוא ים בתרי מידות הצופים אל חורבות ציוריות מטות-לנפול שמהן אתה רואה רק את ים בתרי המידות ההולך וגואה ומכסה את מעט החורבות שנשארו. עץ אחר עץ נעקר, כדי לפנות מקום לבית חדש שממנו ניתן יהיה לראות את העץ האחרון שעדיין לא נעקר. מעיין אחר מעיין נסחם וצונוח, אבל הצינורות הבויים בתוך האדמה כדי לספק מים לבריכת-השחייה שממנה ניתן לראות, מתוך כיסא-נוח ביום-שמש, את המעיין האחרון שטרם גווע. וארכיטקטים מתחרים ביניהם על קבלת המיכרו להקמת היציע האחרון. שם תהיה

קומה גדולה מרווחת עם חלונות-זכוכית גדולים פנורמיים, ובסנים יהיה מיוגראוויר מחולט. ומשם תהיה הראות הטובה ביותר על הקץ.

אסור, היה אומר חבקוק, לאבד את מראהו של הדולפין האחרון הנאבק על טיפת החמצן האחרונה בתוך האקווריום האחרון. אסור לאבד את רגע הקמילה של עץ-המנגו האחרון בתוך החממה הבוטנית האחרונה. מערכת-הסטייראו המשוכללת ביותר חייבת להעביר את הקונצרט המשוכלל ביותר (באך, מוצארט, מונטוורדי), שיחיים לרגע חגיגי זה. ואשרי מי שמחזיק ברגע זה את דורה בלום בזרועותיו.

אתה שומע את הקולות? שואל אותי חבקוק.

אני חייב להיות נאמן לתפקידי. ברור שאיני שומע את הקולות. תפקידי הוא להיות העיוור, החרש, זה שלא שמע את קולות הועם והחרדה, זה שעד לרגע האחרון האמין שאם רק יצליח לצבור כוחות כדי להגיע עד המסיבה הבאה, יינצל. גם אני ידעתי פיתגמים רבים, גם אני התמחיתי באבסורד של הסילוגיזמים האימתניים המסתערים כולם נגדי ונגד כל מה שתאמנתי בו, אבל בתוך תוכי האמנתי שרגע עם דורה בלום בזרועותי יכפר על כל האפשרויות המרות הנציבות לנגד עיני. לא הייתי עיוור, הייתי חולם. אולי אסור לאיש סקוטי-עיניים לחלוט. החלום הגורא עלול להתגשם, חלילה.

ברנשטיין נשלח אל איי-המצורעים בתוך קבוצה קטנה. לפני-כן, במחנה, היה משתדל להימנע ממגע עם כל מי שנותר מארחי המסיבה האחרונה שלו. אולי התבייש בעובדה שעד היום טרם התחיל לכתוב את הטרילוגיה שלו, ואולי ידע שהוא מצורע ולא רצה להדביק איש בגורל שנועד לכאורה רק לו. הייתי רוצה מאד שליבי יהמה לברנשטיין, האיש אשר גורלו ההירואי מכפר ומחפה על חיים חסרי-טעם, רצופי שקרים קטנים או בינוניים, חיים ללא השראה. מעוף, חן, שארירות, אהבה החורגת מהאהבה העצמית. הנה אני רואה אותו עכשיו ניתק מן הקהל אשר ממנו ממלא פרש מרצון. הוא ועוד כמה כמותו, קבוצה חסרת תואר, זהות, סימנייה-יכר, ואפילו אין לדעת מי מהם גבר, מי מהם אשה. הצרעת שנוגעו בה כאילו מחקה מעליהם כל דבר משותף לנו ולהם, או המסרד בינינו.

ללא מחאה הם פוסעים, ברנשטיין תופש את המשוט שביא את כולם אל האי. אני מנסה להזיל דמעה ואיני יכול. איני רוצה בכך. כאשר הוא אוהו במשוט וחותר בסירה, אני משתדל לעצום את עיני ולראות את נובי פאזאר. לראות מעיין מסכה מבין סלעי בולת, לראות איילה מבוהלת בתוך עצי אורן, סנאי שהגיע בטעות אל הכביש הסואן, נחש-קשקשים בתוך גומת חול.

ברנשטיין גסס גסיסה ארוכה, אולי מפני שבעצם היה מחוסן כנגד צרעת, ואלמלא המחנה לא היה מידבק בה. את צוואתו של זילברשטיין כיבדנו, ועם הסירה שבה שילחנו את המצורעים אל גסיסתם המבעיתה, שלחנו גם מנות מזון, ספרים, תקליטים. אפילו יין, בלילות היינו שומעים אותם רוקדים, ורק לאט-לאט רפו קולות הרקיעה והשאגה. בימים היו מוטלים על החוף, ומעליהם ריחף ערפל קל. לא יכולתי להתיק את עיני מברנשטיין, במישקפת. עד יומי האחרון לא ראיתי עליו אפילו בהרת אחת קטנה, לבנה. הוא עקר את אבריו בכח, בחמת-רצה. במונות שנתנו להם לא נגע הוא, ולא איש מן הקבוצה שנשלחה איתו. הם היו ארבעה. ברנשטיין מת הראשון. אחרי מותו, פסקו הריקודים. האחרים התפזרו לפינות שונות של האי ומתו כל אחד בפיתחו, בבדידות. דומה שעם הסתלקותו של ברנשטיין הסתלקה הרוח שאיחדה את כל שוכני האי לאותה שעה אחרונה.

חסר לי כאן הטבע: בטבע באות האיות והדיות, באים התן והצבוע, באות התולעים. כאן לא בא שום דבר, והפגר אפילו אינו נרקב ואינו מתיך סירחון סביבו. שום רוח אינה נושבת מן האי אלינו, ועל-כן אינה יכולה להביא אלינו את ריח הפגרים, כתינוכות. מי שאין לו מישקפת אפילו אינו רואה אותם. כך אבדה לנו אפילו משמעות המוות, רק חיים ללא תכלית יכולים להסתיים במוות ללא ריח.